

Par Eiropas valstu pieredzi ierēdņu kvalifikācijas paaugstināšanā

Eiropas Savienības dalībvalstis

Eiropas Savienības dalībvalstīs civildienesta izglītības un mācību programmas īpaši tika attīstītas 60.gados. Dažādās valstīs pastāv atšķirīgas ierēdņu izglītošanas sistēmas, izejot no valsts civildienesta struktūras, publiskās pārvaldes tradīcijām, kopējas izglītības sistēmas u.c.

Karjeras civildienestos kvalifikācijas paaugstināšanai un mācībām ir ļoti svarīga loma. Visbiežāk stājoties civildienesta attiecībās, tiek prasīts noteikts izglītības līmenis, kā arī obligāts nosacījums ir kvalifikācijas eksāmena kārtošana. Turpinot darbu civildienestā, ierēdņa pienākums ir paaugstināt kvalifikāciju dažādosursos un mācību programmās.

Citās civildienesta sistēmās, kuras nav balstītas uz karjeras attīstības principa, izglītības un mācību programmas ir nepieciešamas atsevišķos gadījumos, lai ierēdnis iegūtu jaunas vai kādas īpašas darba pienākumu pildīšanas nepieciešamas iemaņas (piemēram, jaunu tehnoloģiju apgūšana, pielāgošanās pārmaiņām). Nīderlandē nav kopējās ierēdņu izglītības programmas, bet ir katras iestādes personāla attīstības programmas, savukārt Zviedrijā ierēdņiem izglītošanās un kvalifikācijas celšana ir brīvprātīga.

ES dalībvalstīs eksistē šādi izglītības un mācību programmu veidi:

- 1) mācības pirms civildienesta attiecību uzsākšanas; sākuma posma vispārīgas mācības;
- 2) īpašu profesionālo iemaņu mācības pēc stāšanās civildienesta attiecībās;
- 3) turpmākā izglītība visas karjeras laikā.

Mācības pirms civildienesta attiecību uzsākšanas ir raksturīgas karjeras civildienestu sistēmām ar atklātiem konkursiem. Dažās valstīs administrācijas skolas savus studentus nosūta darbam valsts iestādēs, Francijā administrācijas skolā jaunie darbinieki var iegūt pamatzināšanas, kas nepieciešams darba publiskajā pārvaldē.

Vispārīgās mācības arī raksturīgas karjeras civildienestam. Šajās mācībās tikko civildienesta gaitas uzsākušie ierēdņi apgūst zināšanas likumdošanas, administratīvā procesa un citas zināšanas ar pienākumu izpildi saistītos jautājumos, kā arī ir iespējama stažēšanās.

Īpašu profesionālo iemaņu mācības attīsta vispārējās un profesionālās zināšanas dažādās jomās ar mērķi panākt efektīvāku pienākumu izpildi.

Turpmākā izglītība var būt gan obligāta, gan brīvprātīga, gan arī kā nosacījums ierēdņa paaugstināšanai amatā. Īrijā, Nīderlandē, Zviedrijā tās pamatā ir brīvprātīgas. Šajos gadījumos Nīderlandē ierēdnim ir tiesības uz apmaksātu atvaļinājumu. Īrijā vidējā un augstākā līmeņa ierēdņus izglīto Civildienesta mācību centros; centrālās un vietējās administrācijas vadītājus – Publiskās administrācijas institūts. Zviedrijā nav īpaša mācību centra ierēdņiem, tomēr izglītošanos kvalifikācijas paaugstināšanas nolūkos piedāvā Zviedrijas Aģentūra Administrācijas attīstībai, bet mācības ES jautājumos – ForumEuropa. Zviedrijā izglītošanās un mācību nosacījumi ir noteikti kolektīvos vai individuālos darba līgumos.

Beļģijā, Vācijā, Grieķijā, Luksemburgā, Portugālē, Spānijā un Lielbritānijā ierēdņiem nav obligāts pienākums pastāvīgi paaugstināt kvalifikācijas mācību programmās (izņemot vispārīgas mācības civildienesta attiecību sākumposmā), bet tas ir viens no pamatnosacījumiem paaugstināšanai amatā.

Turpmākā izglītība ir kritērijs un nosacījums karjeras attīstībai. Dažu ES valstu likumos nav paredzēts, ka ierēdnim ir tiesības uz atvaļinājumu kvalifikācijas celšanas

kursu laikā, bet savukārt tiek sekmēta un atvieglota dažādu izglītības institūtu piedāvāto mācību intensīvo kursu apmeklēšana.

Beļģijā pastāv stingras regulācijas šādu brīvprātīgas ierēdņu izglītošanās programmu jomā, kuras pamatā piedāvā valsts administrācijas skolas un kuru laikā ierēdnim tiek piešķirts apmaksāts atvaļinājums.

Vācijai raksturīga decentralizēta sistēma – gandrīz katrai ministrijai ir savi mācību institūti. Piemēram, Federālā Publiskās administrācijas akadēmija, kas iekļauta Federālā iekšlietu ministrijā, federālo zemju līmenī – Administratīvo zinātņu augstākā līmeņa (maģistra, doktora programmas – angļu valodā post-graduate) studiju institūts ar universitātes statusu. Vācijas Civildienesta likumā ir noteikts, ka ierēdnim pašam ir jāuzsāk savas turpmākās izglītības studijas ar mērķi attīstīt īpašas amata pildīšanai nepieciešamās iemaņas.

Grieķijā pastāv gan obligātās mācību programmas, gan brīvprātīgas turpmākās izglītības iespējas. Pēdējās tiek ņemtas vērā, lemjot par ierēdņa paaugstināšanu amatā. Vispārīgas vai speciālas mācības pamatā nodrošina Grieķijas Tālmācības institūts. Īpašos gadījumos ierēdnim ir tiesības saņemt apmaksātu mācību atvaļinājumu, 3 gadus studējot turpmākās izglītības programmās citās dalībvalstīs.

Luksemburgas civildienesta likumā ir noteikts, ka tiesības mācīties profesionālās kvalifikācijasursos Nacionālajā Publiskās administrācijas institūtā ir ierēdnim ar vismaz 3 gadu darba stāžu, pie tam saņemot valdības atļauju.

Portugālē ir noteiktas konstitucionālas tiesības ierēdnim pastāvīgi papildināt izglītību. Centrālās administrācijas mācības nodrošina Nacionālais Administrācijas institūts, pašvaldību darbiniekiem – vietējie centri.

Lielbritānijas likumdošanā nav nostiprinātas tiesības uz izglītošanos un kvalifikācijas celšanu. Katra iestāde pati ir atbildīga par personāla izglītošanu. Kopumā ierēdņu mācību stratēģija un attīstība ir noteikta 1994.gada jūlija Baltajā dokumentā “Civildienests: pēctecība un pārmaiņas” un 1997.gada janvāra Vadības dokumentā “Paātrinot pēctecības attīstību un pārmaiņas”, kas paredz, ka mācības ir pamats strukturālajām reformām, kuru ieviešanas mērķis ir efektīva vadība un piemērots personāls.

Austrijā, Francijā un Itālijā ir vairāki obligāto mācību posmi. Austrijā obligātās mācības ir noteiktas vadības lēmumos, bet pastāv arī iespēja piedalīties brīvprātīgās mācību programmās.

Francijā ierēdnim ir tiesības piedalīties valsts nodrošinātos kvalifikācijas celšanasursos un saņemt apmaksātu mācību atvaļinājumu. Ar ierēdņu izglītības programmas nodrošina Nacionālās administrācijas skola un Reģionālās administrācijas institūts, kā arī speciālas skolas un atsevišķu ministriju mācību centri.

Itālijā Ministru Prezidenta Publiskās administrācijas skola uzsāka reformas ierēdņu turpmākās izglītības jomā. Augstākā līmeņa ierēdņiem ir īpaša mācību programma, kurā var tikt uzņemts tikai, nokārtojot eksāmenu.

Dānijā un Somijā ierēdņa pienākums ir turpināt izglītošanos un kvalifikācijas paaugstināšanu, ja to pieprasa darba devējs (attiecīgās iestādes vadītājs), bet likumā nav nostiprinātas tiesības piedalītiesursos. Lielāka daļa ierēdņu ir apguvusi t.s. visaptverošas mācību programmas. Kolektīvos darba līgumos ir paredzēti īstermiņa vai ilgtermiņa mācību atvaļinājumi. Šajās valstīs turpmākā izglītība netiek izvirzīta kā noteikums paaugstināšanai amatā, bet Dānijā par kandidāta priekšrocību varētu tikt uzskatīti apgūtie kursi Publiskās administrācijas skolā.

Turpmākā izglītība ir svarīga valstīs, kurās realizētas ilgtermiņa civildienesta reformas: 70. un 80.gados Spānijā – administratīvās reformas demokratizācijai, Vācijā – debirokratizācijas reformas, Francijā – decentralizācija.

Mācību mērķi ir noteikti valdības lēmumos vai citos oficiālos civildienesta jomu regulējošos dokumentos (konstitūcijās, likumos, noteikumos, politikās).

Dažādās valstīs tie ir dažādi, tomēr pamatā mācību mērķi ir šādi:

- sniegt ieguldījumu publiskās pārvaldes reformu un modernizācijas ieviešanā;
- paaugstināt ierēdņu zināšanas ES lietās un ES integrācijas jautājumos.

ES dalībvalstis iegulda daudz resursu civildienesta izglītošanā, lai palielinātu ierēdņu kompetenci tehnoloģijās, tehnisko, kultūras, administratīvo zināšanu un pārmaiņu vadīšanas jomā.

Ierēdņu mācību politiku pamatā nosaka tās institūcijas, kuras ir atbildīgas par civildienesta vai publiskās pārvaldes personāla politiku. Francijā, Spānijā – Civildienesta un publiskās pārvaldes reformu ministrija. Vācijā un Nīderlandē – Iekšlietu ministrija. Lielbritānijā – Civildienesta komisija. Arī arodbiedrības, ministrijas, padomdevēju institūcijas var sniegt savu ieguldījumu ierēdņu mācību politikas izstrādē un īstenošanā.

Civildienesta profesionālās sagatavotības mācībām gan karjeras, ne-karjeras sistēmās bija liela loma pagātnē. Tagad mācību pamatā ir personāla individuālās vajadzības un to galvenais mērķis ir attīstīt profesionālās iemaņas, kas nepieciešamas efektīvākai amata pienākumu izpildei. Modernizācija, reorganizācija, straujas publiskās pārvaldes un politikas izmaiņas ir radījuši nepieciešamību pēc kompetenta un labi izglītota personāla. Tāpēc mācības vairs nav standarta procedūras, tām jāapmierina nepārtraukti mainīgās civildienesta vajadzības.

Pamatā ir novērojams, ka mācību kursu ilgums samazinās. Kursi reti ir garāki nekā viena nedēļa, un tie ir ļoti koncentrēti. Daudzās valstīs ar karjeras civildienestu notiek reformas mācību intensificēšanai: Luksemburgas civildienesta ierēdņiem ir tiesības piedalīties mācību programmas katru 2.-3. gadu, Itālijā augstākā līmeņa vadītājiem – 1 reizi gadā).

Mācību programmās šodien ir daudz pragmatisma. Kursu saturs ir cieši saistīts ar reālo civildienesta attīstību, lai sasniegtu publiskās pārvaldes modernizācijas mērķus. Tehnoloģiskie jauninājumi, strukturālas reformas, jaunas kultūras un pieredzes veidošana kā saistībā ar vadīšanu, tā ar Eiropas dažādo kultūru savstarpējo pielāgošanos.

Universitātes veida lekcijas, prezentāciju debates ir pārtapušas t.s. interaktīvās metodēs. Tās var iedalīt:

- 1) ievadīšana profesionālajā jomā (piemēram, Austrijas civildienesta likums dod iespēju ierēdnim 6 mēnešu pavadīt praksē starptautiskā organizācijā, kompānijā);
- 2) stažēšanās ES institūcijās;
- 3) pieredzes apmaiņa starp dalībvalstīm ar dažādu pieredzi, lai dotu iespēju tās salīdzināt, atklāt dažādību un atšķirības, atjaunotu un atsvaidzināt publiskās pārvaldes praksi;
- 4) praktisko gadījumu studijas, lomu spēles, kad mācības noris reālā dažādu civildienesta amatu kontekstā;
- 5) tēmu attīstīšana, kuras saistītas ar aktuāliem civildienesta jautājumiem;
- 6) tieša pieredzes apgūšana no profesionāļiem, kuri strādā privātā vai publiskā sektorā un kuri var sniegt piemērus no savas prakses.

ES integrācijas process un starptautiskā sadarbība rada nepieciešamību regulāri organizēt seminārus ES integrācijas jautājumos un tehnisku mācību kursus (piemēram, muitas darbiniekiem, policistu sadarbības jomā).

Valsts amatpersonas var iegūt labāku izpratni par dažādu valstu, ES institūciju politisko un administratīvo organizāciju, piedaloties mobilitātes programmās

(Karolus, Odysseus), vizītēs ES institūcijās un komisijās, pieredzes apmaiņas programmās ar partnervalstīm.

Ierēdņu mācību vadība pamatā ir centralizēta visās dalībvalstīs. Būtiska vieta ir esošo un nākamo augstākā līmeņa civildienesta ierēdņu sagatavošanai atbildīgajiem uzdevumiem līderu lomā, komandas vai administrācijas vadītāja lomā. Ir daudz iniciatīvu augstākā līmeņa vadītāju kvalifikācijas paaugstināšanai, jo tas ir pamats saskaņotai, kvalitatīvai publisko pakalpojumu politikas ieviešanai, ievērojot iedzīvotāju, uzņēmēju un valsts institūciju intereses.

Vācijas un Francijas mācību metodoloģija ir iekļauta strukturētos ietvaros: Francijas Administrācijas skolas kvalifikācijas kursi, tālmācības un augstākā līmeņa vadītāju mācību programmas, Vācijas Akadēmijas mācības vadītājiem. Abos gadījumos galvenais mācību mērķis ir mūsdienīgu iemaņu apgūšana operatīvai un stratēģiskai vadīšanai, informācijas tehnoloģiju, personālvadības un komunikāciju jomā.

Itālijā pastāv konkursa metode: ir jānokārto eksāmeni dalībai augstākā līmeņa vadītāju mācību programmās, kas domātas ierēdņiem ar pamatzināšanām un iemaņām vadīšanā.

Īrijā mācības tiek organizētas universitāšu ietvaros, kas attīsta bakalaura programmas publiskās pārvaldes jomā. Augstākā līmeņa vadītāji tiek mudināti turpināt studijas stratēģiskās vadīšanas zinātnes maģistra programmās, ko piedāvā Dublinas universitāte.

Nīderlande un Somija ir liberalizējusi savas augstākā līmeņa vadītāju mācības: katra institūcija nodrošina nepieciešamās mācībās atbilstoši saviem mērķiem, kā arī vajadzības gadījumā var izmantot dažādus mācību centrus.

Lielbritānijā Ministru kabineta birojs, kas ir atbildīgs par civildienestu, piedāvā augstākā līmeņa vadītāju mācību programmu, kas ir obligāta 3. (visaugstākā) līmeņa ierēdņiem. Publiskā un privātā sektora pārstāvji arī var piedalīties šajā programmā. Lielbritānijas Civildienesta koledža organizē arī mācību programmas 1., 2., un 3.līmeņa ierēdņiem un aģentūru vadītājiem atbilstoši "Pēctecības un pārmaiņu" programmai, ietverot tādas elementus kā pārmaiņu vadīšana publiskajā sektorā. Arī šīs programmas ir pieejamas privātā sektora vadītājiem.

Kaut arī ES dalībvalstīs pastāv atšķirīgas ierēdņu mācību sistēmas, tomēr ir vērojama to saplūšana. Publiskās pārvaldes reformu un modernizācijas nepieciešamība pēdējos 20 gados, publiskās pārvaldes štatu un finansu resursu samazināšana, tādu jēdzienu kā "produktivitāte", "vadīšana" un "kalpošana sabiedrībai" parādīšanās, pielāgošanās ES integrācijai pieprasa nozīmīgas lomas ierādīšanu civildienesta ierēdņu mācībām un kvalifikācijas paaugstināšanai visās ES valstīs.